

BUE

SANT HERVE

BUE SANT HERVE

**Hivarnion : Penôz e oe gourc'hemenet gant
Doue d'ean dimezi da Rivanona.**

Pa rene Childebert kentan war-lerc'h e dad Kloviz en Bro-C'hall, e c'halvaz da darempredi e lez an dud ar muian spereded euz e rouantelez hag euz ar broio diwar-dro.

Unan euz an dud a deuaz davet-an a oa eun den yaouank fur, e hano Hivarnion (*pe* Houarne), ganet en Breiz-Veur. Hivarnion a oa disket braz ; dreist-holl e ouie ervad kanan ha sevel gwerziou. Ar roue, hag a blique kalz d'ean klevet kanan, a roaz d'ar barz-man arc'hant braz evit chom en e gichen. Hivarnion a oa eur c'christen-mad hag, e lec'h en em rei da heuilh ar skoueriou fall, e touje an otro Doue, e pede kalonek, e daremprede an ilizo, e rae aluzenno braz ha, dreist pep tra, e vire e galon glan ha dinam.

Goude pewar bla e tistroaz d'e vro. Ar roue a roaz d'ean eul lizer evid Jugduval, rener Breiz-Izel ; ha heman a roaz ti ha digemer mad d'ean e-pad tri de.

En ti Jugduval, Hivarnion a raez eun huvre : kaout a raez d'ean e oa dimezet gant eur plac'h yaouank euz ar vro-ze. Gwall-nec'het gand an huvre-ze, e c'houlennaz digand Doue bean diwallet euz ar sort sonjezono pe, ma oa ar weledigez euz e beurz, bean sklerijennet war ze.

An noz war-lerc'h e welaz, dre e gousk, eun ael hag a laraz d'ean : « N'ho pet ket a aon ; koulz

ha c'houi, plac'h yaouank hoc'h huvre e devoa c'hoant da viret he gwerc'hded, hogen an otro Doue an euz reizet an treo en eur stumm-all ; ho-taou e rofet ar vue d'eur bugel hag a vo eur sant braz. Arc'hoaz e kavfet anei war hoc'h hent e-kichen eur feunteun, hec'h hano eo Rivanona. »

Hivarnion, pa zavaz euz e wele, a bignaz war varc'h gand ar Rener hag o-daou e kerzjont warzu ar mor. Na oent ket pell heb kavout, e-tal eur feunteun, eur plac'h yaouank hag a laraz d'e : « Ma hano eo Rivanona : ma zad a zo maro, ha me 'chom en ti ma breur Rigour. » Digemeret en ti Rigour, e laraz Hivarnion e huyre d'ean : eun hevellep hini e devoa bet ar plac'h yaouank. Sethu levezenez vraz en kalon an holl ha graet an eured.

Ginevelez Sant Herve. — Penôz e oe savet mad gand e vamm. — E vorzudou kentan.

War benn eur bla, Rivanona a lakeaz er bed eur pôtr hihan hag a oa dall. De e vadeante oe hanvet Houarne (pe Herve), hano e dad. Heman a varvaz pemp bla goude, brudet braz dre e zantelez.

Rivanona a zavaz ar bugel gand kalz a aked en ker Keran, hirie en parouz Treflaouenan. Eno e tiskoueed gwech-all e gavel ha kalz a glanvourien a zo bet pareet gant-an. E vamm a diskaz d'ean ar Gredo, levr ar psalmou ha, da zeiz vla, e ouie ouspenn, dre 'n evor, an darn-vuia euz himmou ar brevia.

Eun de, en e vugaleach, ma oa o vont d'an iliz-parouz gand an hini a dalvee da rener d'ean, ec'h

azeaz war eur roc'hel. Eun dant a strinkaz e-maez e c'henno keit ha ma oa ostrevial ; hen lakaata raez en eur faout euz ar garrek hag ec'h aez kwit. Keriz a welaz, a-uz d'al lec'h ma oa bet azeet eno, eur sklerijen gaer evel eur golo hag e rener, o tistrei, a welaz ker o sklerijenni evel gand eur c'hef-tan hag a zave beteg an oabl. « Petra eo ze ? » a laraz d'ar zant — « Ma dant eo a loska ar sklerijen-ze », eme Houarne, « et da glask anean d'in » hag, o lavaret ar c'homzo-ze, e stokaz e vaz d'an douar. Ar rener a deuaz d'ar red ha kement en nevoa redet ken e oa dare da zemplan gand an domderhag ar zec'ched. Ar zant a c'hourc'hennennaz d'ean tennan e vaz euz an douar ha dious-tu e strinkaz eno eur vammen : hirie he galver c'hoaz feunteun sant Houarne.

Bep ma kreske ar bugel e kreske ive e furnez hag e delidou (meritous) dirag Doue, a rae evit-an ha dre-z-an ar brasen burzudou.

Eun de e tigouez gant-an eun nebeudik bugale o vesa o loened ; en em lakajont da lavaret a vouez huel : « Pelec'h ez-te, dallik ? pelec'h et-hu, dallik ? » — « Zodien vihan, eme ar zant, pidi ran an otro Doue d'ankouaet an dismeganz a ret d'in hag, evit ho kastian eun tammik hepken, e c'hou-lennan digant-An na deufach ken da griski. » Kement-se 'arruaz; ar vugale na greskjont ken hag a chomaz henvel ouz kornandonned. Eur wech-all, e tiaz e droad (diarc'hen e kerze) ouz mein beget moan : ar min a deuaz ken kalet ken na houarn nadir n'an nevoa krog war-n-an evid hen didaman.

Sant Herve war studi belek. — Burzud ar blei damesaet.

Gand ar c'hoant da vean belek, ec'h aez d'ar skol da di eur helek pe eur manac'h hanvet sant Harchian. Seiz vla e chomaz gant-an. E-pad an amzer-ze e tiskaz kan an iliz hag ar yezadur ken mad ken ma oa trec'h war an holl skolaerien-all.

Ac'hane ec'h aez da gavout eur yontr d'ean, sant Urfoal, eur manac'h brudet dre e ziskamant hag e furnez. Evel n'ouvee ket en pe bro he devoa 'n em dennet e vamm Rivanona, e c'houlennaz kuzul digant Urfoal. War ze an otro Doue a disrevelaz d'ean pelec'h oa e vamm, o rei da anaout d'ean ouspen e oa-hi war nez da vean tennet euz ar bed-man, disteulet he fec'hejou d'ai.

Sant Urfoal, ezetoc'h d'ean kerzet evid d'eun den dall, en em lakeaz en hent da vonet davet e c'hoar. Kent mont kwit, e pedaz Herve hag e rener Gwiharan da evesaat war ar manati, ha da beurober e labour gand eun azen a oa eno. Eur wech Sant Urfoal ét kwit, eur blei a deuaz hag a dagaz an azen. Gwiharan, o welet ze, dre na oa ket evid harz ouz an drouk, en em stagaz da c'harmet ha d'ober hu war ar blei. Sant Herve a oa o pedi er chapelik. A-greiz-holl, sethu ar blei o tistrei davet-an. Gwiharan a youc'he evid ober d'ar zant zerri an nor. « Nan, nan ! eme Herve, n'eo ket deut ar blei d'ober drouk d'imp ; hon dic'haoui eo en deuz c'hoant d'ober. Kemeret-han hag etalvezo d'imp da azen. » Ar pôtr bihan azentaz. Eur blijadur e oa gwelet al loen gwe o vevan

didrouz e kraou an denved, o stlejan an alar hag o tougen sammou evel eun azen.

Sant Urfoal, distro d'ar manati, a drugarekaaz Doue euz ar burzud hag a gasaz Herve da welet e vamm ha da gaout he bennoz.

Maro e vamm. — Sant Herve oc'h ober skol. — Be e yontr dizoloet dre vurzud.

Eur pennad goude, an otro Doue a ziskleriaz da Herve pe da ze e tlie mervel e vamm. Rei a raez kelou d'ar venec'h-all hag o c'has a raez daou ha daou da evesaat war-n-i d'an noz ha da bidi. An noz ma varvaz hag an de war-lerc'h, e oa gwelet gand e amezeien eur skeul gaer ha lugernuz a-uz d'he feniti : eur penn euz ar skeul a zave betek an Nenv ha, hed-ha-hed gant-i, e pige hag e tiskenne ele o kanan gwerziou. Ar zant a oa bet o welet anei, an nevoa graet rei d'ai sakramant an ôter ha hini an Nouen ha, pa oe tremenet d'eur vue welloc'h, e raez he sebelian war al lec'h. A-uz e weler hirie iliz-parouz Sant-Houarne hag, e-tal ar be, e zo bet graet kalz a vurzudo.

Goude maro e vamm, ar zant a chomaz pell en he zi, o pidi, de ha noz, nez ar be.

Goude, en em lakeaz d'ober skol ha da gelen ar vugale a deue, a dre-holl, davet-an. Doue a gendalc'h e ober burzudo evit-an hag e raez d'ean anaout pe da goulz e varvje e yontr Urfoal.

O welet e oa re darempredet (pleustret) e vanati gand an dud a direde a vandeno di, e c'hoanteaz kwitaat al lec'h-ze ha klask eun all muioc'h kuzet.

Monet a raez eta gant e venec'h dre eur c'hoad da gaout be ha ti e yontr sant Urfoal. Al lec'h santel a oa dilezet ha vrejet ar mein hag an douar diout-an dre-holl tro-war-dro. Penôz gouveout en petore kornik e oa sebeliet ar sant ?... Sant Herve a 'n em lakaz da bidi hag, e-pad e beden, an douar a grenaz kement ken e kouejont holl euz o hed : an douar a zigoraz a-uz d'ar c'horf santel, hag ac'hane teuaz eur c'houez mad dreist par hag a badaz eur miz. Anaveet ar be dre ar burzud, ar zant a c'hreaz anean gand mein. Kridi a reer e ve chapel Plouzevede war al lec'h.

Sant Herve, renet gant eur vouez varzuduz, o sevel e vanati. — Burzud an ed glaz.

Ac'hane ec'h aez sant Herve da Gastel-Pol da welet an eskop hag a oa Sant Houardon e hano. Heman a roaz da zant Herve an urzo bihan beteg hini « hargas an diaoul ». N'houlle ket mont pelloch dre n'en em gave ket santel a-walc'h. War an distro, pa oa pell euz ker, e laraz eun dra zouezuz : Skwiz hon, ma breudeur, o redek er giz-man dre ar bed. Pedomp an otro Doue evid ma teurveo disrevel d'imp pelec'h hen zervijin ar gwellan war an douar. » Holl e stoujont d'an daoulin. E-pad o fedenn e oe klevet eur vouez o laret : « Kerzet bepred da gâd tu ar zav-heol, ha, pa vo laret d'ac'h dre diou wej diskwizan, en em delc'het eno. Goude bean lavaret peden an drugare, ec'h en em lakajont adarre da gerzet, ha,

goude bean gret kalz a hent, ec'h azechont en eur park leun a ed da diskwizan d'an disheol ouz skeuden ar gwe. Neuze e klevjont frez ar c'homzoman : « Chomet aze, chomet aze ! » Hag hi war benno o daoulin. Evel ma oant dare da verval gand ar zec'hed, ar zant, dre e bedenno, a raez donet eno dour fresk. Ar park-ze oa d'eun den fur, e hano Innoko. Herve hen pedaz da rei d'ê eul loden evid ma savfent eur manati.

« N'houllan ket gwell, eme an den-ze. Hogen, ha na deulet-hu ket evez penôz an ed a zo glaz c'hoaz hag ar pez a droc'h fet bremant a vo kollet evid-oc'h hag evid-on ? Perag na c'hortozfac'h-hu ket beteg an est ? » — « Nan, nan, emearzant, na vo ket er giz-ze, mar plij gan-ac'h, rag kement hag am mo troc'het a ed glaz, kement-all a hini mad da dornan a rentin d'ac'h pa vo arru ar c'houlz ». Sethu ar venec'h d'en em lakât da dennan ar gwiniz, ha d'hen eren evid hen lakât a goste. Ar malanou a c'houeaz, a greskaz kement ken e teujont an hanter vrasoc'h, ha gand unan e veaz gret diou. O welet ar burzud-ze hag ive hini ar feunteun en e bark, Innoko a drugarekaaz Doue da vean digaset d'ean an dud santel : rei a reaz d'eze ar park abez, ar gerik tostan, ha c'hoaz e roaz e c'hir da zevel d'ê eun iliz gaer diwar e dispign.

Sant Herve hag an den pinvik Tirmallon.

Eun de, oa Herve o labourat gand e dud pa dremenaz dre eno eun otro pinvidik euz ar vro, kalz a archerien gant-an, war lerc'h daou laér,

hag o defoa kemeret pinferez aour hag arc'hant e bried. Na zellaz ket da gad ar zant, na dennaz ket e dog out-an. Prestik e oe evel beuet en eur goumoulen ken du ken n'ouvee ken ar c'hezek dre bellec'h kerzet. E dud a laraz d'ean e oa ze eur walen a gasti abalamour n'an nevoa rentet enor ebet d'ar zant. An otro a distroaz rak-tal, a disken-naz diwar e varc'h, a blegaz e c'hlin dirag Herve o c'houlen ma teurveje ankouaat e bec'hed. Herve 'ra d'ean zevel hag en em laka da bedi : sethu al laeron o tistrei, da renti o laeronseo d'an otro Tirmallon ; heman, da bedenn an den Doue, na lemmaz ket digant-e o bue.

Sant Herve en Kernev. — Burzud ar raned.

Evit na vefe ket re vec'hiuz d'e vadoberour Innoko, Herve lakaz en e benn monet dre 'r vro hag ober eur gest da zevel e vanati. Goulen a raez eta bean renet dre meneio kein-Bre, 'barz bro Kerne, hag ar vrud euz e disken eno a redaz buhan dre-holl. Digweout a raez en ti eun den pinvidik, e hano Woigon, ha digemeret e oe euz ar gwellan. En dro d'ar c'hastel e oa koajo braz ha stanko leun a besked. Bean oa ive, 'barz an dour, e-leiz a raned pere, dre o c'hrôzerez, a lake diezamant evid kousket. An otro a gomzaz euz e drubuilh d'ar zant. Herve 'stouaz d'an daoulin rak-tal, ha dions-tu an holl raned da dewel evel pa vije bet troc'het o goug d'e holl. Unan euz an dud hag a oa eno a laraz a vouez huel : « Mar na deu ket unan da ganan war an tol, ne gredin ket eo zant

an den-man. » Sethu unan o 'n em lakat da grakal hag n'he deuz ket paouezet aboue. Goneet hag estlamet o welet kement a vurzudo, an otro a laraz d'ar zant kemer koat 'pez a garje ; ouspen, rei a raez d'ean douaro, konvenanco, o c'houlen hebken zikour e bedenno.

Sant Herve o tiarben an diaoul.

O tistroi e tremenaz dre lez eur c'hont hanvet Even, ha heman hen digemeraz gandenor braz. Herve 'lavaraz d'ean en e skouarn : « Otro, me zo deut d'ho kavout evid ho tennan, c'houi ha tud ho ti euz eur riskl braz : Doue 'neuz lavaret d'in ho peuz e-touez ho servijerien eun diaoul gwisket en den. »

Sethu an otro zouezet braz, koulskoude na zeblantaz ober van ebet. Ledet eo an doubier, zervijet eo an dôl. Herve a c'houlen d'evan ; ar mevel a diskarg d'ean leun e weren a win. Ar zant a ra zin ar Groaz : rak-tal e tor ar weren hag ar gwin a zo skuilhet. An otro a ra lakat eur weren-all leun, ha prestig eun daerved : Ar memez tra 'arruaz gant-ê o-diou. Neuze ar zant a dapaz krog e-barz ar mevel hag hen pedaz da laret dirag an holl piou oa ha petra 'glaske 'barz an ti-ze?... « Me zo eun diaoul euz an ifern, karget da vontan an dud d'an treo fall ha d'ar loukerez, me c'hoaz a laka dizurz etre-z-e. P'eo gwir e ra Doue d'in komz en despet d'in dre e zervijer a zo aman dira-z-oc'h, me 'dou d'ac'h am mefoa gret an evajze evid ho lakkat holl d'en em lazan a-rog monet 'mez an ti. »

Goude ar c'homzo-ze, Herve 'roaz d'ean an urz da gwitaat al lez ha da diwall da distro biken e-barz. Even, goude ma oa et kuit eun enebour ken braz, a drugarekeaz Doue hag ar zant, ha heman a gimiadaz diout-an hag a distroaz d'e vanati.

Hevelep troïdel a dizoloazen manati zant Majan. O veant et d'hen gwelet, e c'houveaz e oa eun diaoul dindan furm eun den e-touez ar zervijerien. Zant Majan, o klevet eur c'helo ken souezuz, aroaz an urz d'an holl vevelien da donet dira-z-an, hag o diskouelaz a beb eil d'ar zant. Herve c'houlennaz digant pep hini e hano, e vro, e vicher. An diaoul an nefoa aon da donet dirag ar zant hag a daleaz ar muian m'hellaz. Pa oe arru e dro : « Me eo Hukan, emean, euz bro Hiberni. Me 'zo mad d'ober kirri, tier, alc'houeo, da sturia eur vag; nan euz micher ebet ha n'hallfen ket hec'h ober. » — « Ac'hanta, eme ar zant, pa 'z oud eun den ken disket, ken dormiet mad evit peb tra, gra zin ar Groaz aze war ar mein ha stou d'an daoulin evid enori hon Zalver J.-C. » — Ar c'hrouadur milliget a c'hoantaaaz kemer an tec'h hag en em guz; hogen, Herve 'grogaz enn-an o lavaret da Zant Majan : « Gwelet a ret-hu breman piou ho pefoa en 'ho servij ? Gret e oe d'ean komz hag anzav e oa bet kaset d'ar manati evit touellan ha gwällan ar venec'h. Difennet e oe d'ean, a-beurz Doue, d'en em gavout eno c'hoaz.

Sant Herve war ar Mene-Bre. — Burzud ar feunteun ha paredigez eun den dall.

D'ar c'houlz-ze, Komor a lac'haz e bried santez Trifina. Eskibien Breiz en em zastumaz warlein ar Mene-Bre, da rei d'ean eur c'hasti deread en eur teurel anean er-maez euz an Iliz. Sant Herve hag a deue gant e eskob, a oa eun tammik digoullzet ; dre ma oa dall ha ma kerze bepred diarc'hent, e oa divalo 'n e hent. « Petra ! a laraz unan o welet anean oc'h arruout, evid an dall-ze eo hon deuz gortozet keit-se ! » Herve n'aez ket en gwe : « Ma breur, emean, perag tamall d'in bean dall, hag hen na hall ket Doue ho lakaat er stad-man kenkoulz ha me ? » Na oa ket peurlaret e gomz gant-an ma koueaz egile d'an douar hed e gorf, skoet gant dorn Doue, ha, pa zavaz 'n e zav, e oa dall-put. Sant Herve a c'houlennaz neuze eur bannac'h dour da vinigan ha, pa na oa ket a dour war ar mene, e raez sin ar groaz war an douar gant e vaz ; toullet e oe eno ha kavet eun eienen. Gant dour an eienen vurzuduz e oe pareet dioustu e zaoulagad d'an den dall. Evid derc'hel sonj euz ar burzud eo ec'h e bet savet ar chapel.

Sant Herve hag e Eskop. — Eur weledigez vurzuduz. — Burzud al louarn.

Pa oa o tistrei d'ar ger gant e eskob, heman a bedaz ar zant da c'houlen digant Doue ma 'nije lod en e weledigeziou ; Sant Herve a gasaz anean

gant-an pell diouz trouz ar bed hag, a-benn tri de, war-dro kreiste, e klevjont eur vouez o laret : « Sellet en krouec'h » o vean savet o daoulagad, e weljont an holl ele, ar batriarched, ar brofeted, an ebrestel, ar verzerien hag an holl zent ha sentezed ha, war an dro, e kleventeur muzik ken dudiuz ken e oant er-maez ane o-unan. Sant Herve a laraz d'e vignon hini-ha-hini hano an holl dud a wele. Neuze e kanjont ar ganaouen « Cantemus Domino » ha, pa oé achu gant-e, dor an Ne a oe zerret adarre. Kement a blije d'an eskop suntel ar weledigez-ze ken na oa ket evid diskun e zaoulagad d'an douar. Herve a gimiadaz diout-an hag a distroaz d'e vanati.

Eur yar d'ar venec'h 'oa bet tapet gant al louarn. Ar zant a c'houlennaz digant Doue anaveout al ler. Diouz-tu e teuaz en-dro al louarn gant e laeronsi beo.

Maro sant Herve. — E relego en Naonet, en Lanhouarne hag er Faouet.

O welet e tostae e amzer war ar bed-man, e pedaz an otro Doue hag e oe disrevelet d'ean e varvche dindan tri de. Eur voereb d'ean, hanvet Kristinan, o vean klevet ar c'helou, a deuaz d'en em deurel ouz e dreid o c'houlenn na chomje ket en e c'houde. — « An otro Doue, eme ar zant, a verra hag a astenn bue an den, evel ma kar ; gret ervad en dro d'in e-barz ma c'hlenvet diwean ha lezet c'hoant an otro Doue da vean graet. »

Sant Herve a reizaz pep tra en e vanati hag a gemenaz da zant Paol, eskop Kastel-Paol, donet d'hen gwelet. Goude bean bet sakramantet gant-an e rentaz e ine santel d'e Grouer, e gorf asten-net war al ludu. E voereb Kristinan a 'n em strinkaz d'e dreid hag a varvaz dious-tu.

Sebeliet e oe Sant Herve en eul louar-vin dirag aoter e chapelik. A-us d'e ve e weler breman iliz Lanhouarne : kalz a vurzudou a zo bet graet eno dre bedenno ar zant.

Er bla 878, e oe kaset ar c'horf santel e chapel kastel Brest, evit hen diwall diouz krabanou an Normaned, ha chom a raez eno beteg er bla 1002. Neuze an duk Javre a raez ober evit-an eun arched arc'hant kizellet a oe lakaet en tenzor iliz-veur Naonet : Eno eman miret hag enoret. Darn euz ar relegou a zo bet kaset en Lanhouarne ha darn all er Faouet, eskopti Landreger.

Ar 21 a viz even e zo gouel-berz er Faouet, rag an holl a deu gand dudi d'an oferen ha d'ar prozesion graet en enor da Zant Herve hag e relegou a ve douget beteg e feunteun ; goude, an holl a bok d'eze. Gwech-all, e-barz ar barouz, e oa eul levr skritur dre dorn, en stumm eur breviaal ha bue ar zant war-n-an. Kollet è, siouaz ! pell a zo.

En eskopti Sant-Briek, Sant Herve zo patron da barouz Sant Herve, kanton Uzel, ha da Gemperven, kanton ar Roc'h ; bean 'n euz chapelo war ar Mene-Bre, en parouzio Bothoa, Boulvriak, Leskoet, Gwarek, Pellon ; e skeuden a weler en ilizo Laniskat, Plourivo, Sant-Mikael, Glomel hag e lec'h all.

Sant Herve, hag en euz savet gwech-all kantik ar baradoz, ar gentel d'ar vugale ha kalz a dreo-all

dispar, a zo bet kemeret da baeron gant ar gane-
rien hag ar varzed euz Breiz-Izel.

Da deurveo Sant Herve, euz lein an Nenvo,
skuilh e vennoz war hon bro Breiz-Izel, ha war-
nomp holl skrivagnerien ha lennerien !

Evel-ze beet graet.

F. G.

TI MOULLEREZ SANT GWILHERM, BALI CHARNER, SANT-BRIEK

IMPRIMATUR :

Brioci, die 15^a Junii 1899.

M. LE PROVOST, *v. g.*